

עומקא דפרשה

הכתובת לחברותא או שיעור קובעי עיתים

גדר אורח

הענקת המקום

שער הציון

בענייני הכנסת אורחים

בס"ד ערב ש"ק פרי לך לך יג מרחשון תשפ"א שנה י"ג

שו"ת הכנסת אורחים

הכנס"א בסעודת מרעים

שכר הכנסת אורחים

הכנסת אורחים בסעודת מרעים

הרב איתמר אביב

הנה המושג 'אורחים' בזמנינו ובמקומותינו משמעותו בד"כ לסעודות מרעים שמזמין איש את בני משפחתו ואוהביו, או שכניו וחבריו, בשבתות ובמועדים. ויש לתת לב אם יש בו המצוה דהכנסת אורחים. ובפשוטו אין זה בכלל הכנסת אורחים (אף שאפשר שמקיים בזה מצוות אחרות כגמ"ח ועוד) כמו שכתב הבית יוסף (או"ח סי' שלג) לענין היתר שבות לצורך מצות הכנסת אורחים, שהמזמן את חבריו שיסעוד אצלו פשיטא דסעודת הרשות היא ואין בה מצוה כלל, והביאו הרמ"א להלכה (שם ס"א) בזה"ל: 'כשיזמן חבריו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים, ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות'.

אמנם מדברי הגר"ז בשו"ע הרב (שם ס"ו) משמע שאם מזמין חבר מעיר אחרת שפיר מקרי אורח, שהעתיק דין זה בזה"ל: 'ואינו נקראים אורחים אלא שבאו מעיר אחרת וכו', אבל כשיזמן חבריו שבאותה העיר שיסעוד אצלו אינו נקרא אורח וסעודת הרשות היא'. ומשמעות הדברים שאם הוא מעיר אחרת אע"פ שהזמין שיבוא אצלו יש בו משום מצוה, דסו"ס השתא אין לו מקום אחר שיסעוד שם, וכבר נתרחק מביתו, ורק אם זימן חבריו שבאותה העיר לא מקרי אורח, לפי שכאן ביתו ואינו נזקק לאכסניא, ואינה אלא סעודת מרעים.

וחידוש גדול מזה מצאנו בספר החיים לאחי המהר"ל מפראג (ספר פרנסה וכלכלה פ"ג) שגם סעודת מרעים מקרי הכנסת אורחים, וז"ל: 'וראוי לאדם לקרב שכניו ומיודעיו, אפי' הן עשירים יכניסם לפעמים לביתו כדי לכבדם, וזהו מצות הכנסת האורחים שמונו חכמים ז"ל מכלל המצוות שהאדם אוכל פירותם בעולם הזה והקרו קיימת לו לעוה"ב וכו', ומעתה אל תהא סעודת המרעים קל בעיניך בזמן שאין עמו שחוק וקלות ראש, ולא לחנם אמרו חז"ל וכו', גדולה לגימא שמקרבת את הרחוקים ומחזקת את האהבה שבין איש לרעהו'. ומבואר שבשכניו הוא מדבר, ואע"פ שהם בני עירו, שפיר מקרי אורחים.

עוד דבר חידוש יש בדברי ספר החיים הנ"ל, שבתוך הדברים שם כתב: 'שהנותן אכסנאי לאורח הבא לא מיקרי הכנסת אורחים, כי האורח מאליו הוא בא והוא לא הכניסו', כלומר שיותר יש מצוה במזמן את שכניו מאשר באורח הבא ללון שנתדפק על דלתו ובא לו, שזה לא הכניסו אלא האורח מעצמו בא.

וכעין חידוש זה מצאנו גם ביוסף אומץ (ח"ב פרק הכנסת אורחים) וז"ל: 'לשון הכנסת אורחים נראה לי שאין משמעותו שאל יגרש מביתו האורח שבא אליו, כי זה הוא יותר גרוע ממעשה קמצא ובר קמצא שעל ידי מעשה ההוא נחרב הבית, ולכן אי אפשר לומר שבהכנסת אורחים באופן זה יהיה שכרו גדול יותר מקבלת פני שכניה, ושאר המעלות הנאמרים בהכנסת אורחים. אלא ביאורו הוא על מי שמכניס אורח לביתו מרחוב העיר כשהוא הולך ותועה בה, שלא ידע מי יאספהו לביתו. ומבואר שאם האורח בא אליו וזה מכניסו לביתו אין זו מצות הכנסת אורחים, כי כבר מוכרח הוא להכניסו ולא יעלה על לב יהודי לגרשו מביתו, ואף דבדאי גמילות חסד יש כאן, מ"מ אין לזה מעלת הכנסת אורחים. והוא פלא (ויל"ע אם גם אינו אורח להלכה דסי' שלג שם, בהיתר שבות במקום מצוה).

ומ"מ לדעתו המזמין שכניו ואוהביו לסעוד אצלו, פשוט שאין זו מצות הכנסת אורחים, בין אם הם מאותה העיר ובין אם הם מעיר אחרת, רק במי שהוא תועה בדרך וזה אוספו אל תוך ביתו בנדיבות לבו.

הכנסת אורחים על שולחן מלכים

הרב אברהם ישעיה פרידליס

שו"ת עם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שזכיתי לדון לפניו [בקצרה] בשבת חוהמ"ס תשס"ט

ליווי האורחים

בספר 'עמק ברכה' (בענין 'גמילות חסדים שבגופו' אות ד') הביא את דברי הרמב"ם (פ"ד מהל' אבל ה"ב - ג') שהרחיב בחשיבות ובשכר ליווי האורח, וחומרת מי שלא נוהג כן. עיי"ש. ותמה העמק ברכה למה אין העולם נזהרים במצות הלווית אורחים, ובשלמא הת"ח פטורים משום ביטול תורה, דהוי מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. אבל שאר אינשי שאינם עסוקים כ"כ בתורה, ודאי דחייבים בלווית האורח. ואי משום ביטול עסקיהם, היו צריכים לשכור להם שולחים בשכר שילוו האורחים. ומרן בעל החזון איש אמר לי, שאפשר דחייב לווייה אינו אלא למי שהולך בדרך יחיד, אבל כהיום, שנוסעים הרבה אנשים יחד, נעשה כל אחד לווייה לחבירו. עכ"ד.

וכששאלתי את מרן הגר"ח שליט"א, מהו הענין הגדול במצות ליווי האורח, שהרמב"ם כ"כ הפליג בחשיבות דבר זה, השיב: זה גמרא מפורשת. (א.ה. ע"ג גמ' סוטה מו:) ושאלתי: האם בזמנינו יש להקפיד על כך, השיב: יכול להיות.

ואפשר לבאר את גודל מצות ליווי האורח, עפ"י מה שביאר הסבא מקלם (הובא בדרכי מוסר פר' שופטים) את הכתוב: 'ידינו לא שפכו את הדם הזה', וברש"י: וכי עלתה על לב שזקני בי"ד שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה. ע"כ. ותמוה מדוע אם היו פוטרים אותו בלא זאת היו נחשבים לשופכי דמים, וביאר שאלו לא היו מציידיים אותו במזון ומלווים אותו, היתה לו חלישות הדעת ובשל כך לא היה לו כח לעמוד בפני הרוצח.

זקן ואינה לפי כבודו

יש לדון אם יש פטור של זקן ואינה לפי כבודו במצות הכנסת אורחים, וכגון שהאורחים הם אנשים פשוטים, וכדו'. ולכא' אפשר להוכיח ממה שאברהם אבינו שימש את האורחים אף שהיו נדמים לו כערביים. דבמצות הכנסת אורחים אין פטור זה. וכשהצעתי זאת לפני מרן שליט"א השיב: אז לא היו ישראל וגויים, לכן הוא קירב כל אחד.

ויש להביא ראייה לזה מהא דאמרין בגמ' (קידושין לב:) דנשיא יכול למחול על כבודו, וילפינן לה מאברהם אבינו שגדול הדור היה, וכתוב בו 'והוא עומד עליהם', ושמה תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו, לא נדמו לו אלא לערביים. ע"כ. הרי חזינן דמלבד מלאכי השרת, לא היו מעמדות שונים בין האנשים.

וכמו"כ יש לדייק מהגמ' שם דכל ההוכחה מאברהם אבינו היא דוקא כלפי הנידון של נשיא שמחל על כבודו, דהא לא מיייתי לה הגמ' שם קודם לכן גבי הנידון של חכם שמחל על כבודו, ומזה נראה דכל הנידון והראיה מאברהם אבינו הוא מצד שהיה נשיא, וכפי שכ' המהרש"א שם על דברי הגמ' - אברהם גדול הדור היה - היינו נשיא דכתיב ביה 'נשיא אלוקים אתה בתוכנו'. עכ"ד.

וביאור החילוק הוא דהתואר נשיא שהוכר בו אברהם היה מצד הכבוד שרכשו לו הבריות בתור מנהיג, והיה נחשב בעיני הכל כקברניט הדור, כדאיתא בגמ' (ב"ב צא.) אולם התואר חכם וזקן שמצינו אצלו, (וימא כת:) - אברהם אבינו זקן ויושב ביישיבה היה, הוי בעיקר כלפי תלמידיו.

והנה הביאורה"ל (סי' ר"ג ד"ה כי זהו כבודו) כ' לחלק בין היכא שניכר שיעוסק במצוה, וכגון האמוראים שעסקו בעצמם בהכנות לכבוד

המשך בעמ' 4

הגליון נתרם לע"נ רבינו הגדול רשכבה"ג רבי אלעזר מנחם מן שך ב"ר עזריאל זצוקללה"ה

נלב"ע ט"ז במרחשון

גדר אורח

הרב צבי רוזן

כתב הרמ"א בס' של"ג ס"א דכל שבות שהתירו לצורך מצוה מותר גם כן לצורך אורחים, ולא מקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חברו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות ע"כ, ומקורו הוא מתרומת הדשן סי' ע"ב שכתב דינא קמייאת בפשיטות ובדינא בתרייתא הסתפק ונטה להקל אך בב"י החמיר בזה.

ולכא' כגדר אורחים לענין שבות כן גדרו לכל דבר שמי שאין לו מקום כאן לאכול וזימנו אצלו הוא אורח, אבל מי שנמצא כאן והזמינו אליו לאכול לא חשיב אורח כיון שיש לו את מקומו שלו.

ונפק"מ בס' ר"א דכתב המחבר שאם יש אורח הוא מזמן כדי שיברך לבעל הבית ברכה שלא יבוש ולא יכלם וכו' והיא ברכת האורח, ולהנ"ל המתארח אצל חברו לא מזמן ואינו מברך ברכת אורח דלאו אורח חשיבין ליה, וכן הוא לענין דינא דבתר הכי שם בסעי' ד' שמי שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצר ימיו כיון שמסרב לברך את בעה"ב, דאם בא לבית חברו לאכול אצלו לא שייך האי דינא.

ויל"ע במזמין אורחים אצלו ממקום אחר כגון בני משפחה מעיר אחרת לשבת, אם דינם כאורחים כיון שהשתא אין להם את מקומם, או שכיון שבהדיא עזבו את ביתם על דעת לבא אליו ולא מחמת הכרח לצאת לדרך וכדו', אינם נחשבים אורחים ולא היו סעודה עמם סעודת מצוה, וממילא לא יהא בהם היתר של שבות במקום מצוה כגון לפנות אוצר עבורם וכולי האי, וכמו כן בדיני הזימון לא יהא דינם כאורח וכנ"ל, ועיי'.

שכר הכנסת אורחים של אברהם אבינו

הרב זיו שצ'לקה

איתא בגמ' ב"מ (פ:): אמר ר' חמא ב"ר חנינא וכן תנא דבי רבי ישמעאל בשכר שלשה זכו לשלשה בשכר חמאה וחלב זכו למן בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים ומבואר בגמ' שעם ישראל זכו למן לענני הכבוד ולבאר בזכות אברהם אבינו ולכאורה הדבר צ"ע שהרי בגמ' בתענית (ט.) איתא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן באר בזכות מרים ענן בזכות אהרן מן בזכות משה ומפורש אם כן שג' דברים אלו נתנו בזכות משה אהרן ומרים ולא בזכות אברהם וראיתי שהריטב"א ב"מ (שם) התקשה בקושיא זאת ונשאר בצ"ע.

והמהרש"א ב"מ (שם) גם כן הקשה קושיא זאת ותנן שבזכות אברהם זכו לג' דברים אלו רק לפי שעה ומה שנמשכו המן הבאר והעננים ארבעים שנה זה היה בזכות משה אהרן ומרים (וקצת צ"ב מה היה מועיל אם היו להם ג' דברים אלו רק לפי שעה ומדוע זה יחשב זכות לאברהם אבינו).

ועוד נראה לבאר עפ"י מה שהקשו המפרשים שאברהם אבינו כל חייו היה מכניס אורחים כמבואר בסוטה (י:): ומדוע אם כן דוקא בזכות הכנסת אורחים חד פעמית זכו כלל ישראל לג' מתנות אלו ותנצו המפרשים שהכנסת האורחים זו היתה מתוך מסירות נפש שהרי היה זה יום השלישי למילתו והיה זה יום חם שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה ואברהם אבינו התאמץ מעבר לדרך הטבע ולכן זכו בניו למתנות שהם גם כן חוץ לדרך הטבע.

והנה עם ישראל במדבר הרי היה זקוק לחם לאכול ולמים לשתות ולשמירה מנחשים ועקרבנים (ושהדרך תהיה ישרה כדי שגם הזקנים והטף יוכלו ללכת בקלות בכל מקום) כיון שבלי דברים אלו לא שייך לעם שלם להתקיים במדבר וג' דברים אלו דהיינו לחם מים ושמירה אכן ניתנו להם בזכות משה אהרן ומרים.

אולם בג' דברים אלו היו גם תוספות שאינן הכרחיות כלל וכגון מה שהמן היה משתנה לכל הטעמים שבעולם ומה שהעננים היו מכבסים ומגהצים להם את הבגדים ומה שהבאר היתה מגדלת מעדנים מעין עולם הבא (כמבואר בילקוט שמעוני תכ"ו) ודבר זה היה בזכות אברהם אבינו.

ונמצא לפי זה שהדברים מדוקדקים היטב דהיינו שבזכות ג' הפרנסים משה אהרן ומרים זכו עם ישראל לג' דברים ההכרחיים לקיום העם שהם מן עננים ובאר מים אולם מה שהיה בדברים אלו גם תוספות שהן מעל ומעבר ואינן מחויבות כלל זה היה בזכות אברהם אבינו שהכניס אורחים מעל ומעבר לכוחותיו ועשה דברים שאינו חייב בהם כלל.

הכנסת אורחים – הענקת ה'מקום'

הרב ישראל מנחם וינגרטן

מידת הכנסת האורחים שנהג בה אברהם אבינו יסוד היתה במידותיו וגילויה היתה למידות הבורא ואפילו דינים והלכות נלמדו ממנה כמו שדרשו רבותינו [שבת קכז]. 'מכאן שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה'. ונפק"מ לדינא שם ככו': 'מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש'. וברש"י: 'מפנין – אם צריך למקומן להושיב שם אורחים להסב בסעודה, או תלמידים לדרשה, ולא חיישינן לטרחה דשבת'.

א] ויש להבין מאי טעמא התיירו טרחה בשבת אף שאסורה במקומות רבים וכגון בשבת קצת: 'אין מילדין את הבהמה ביום טוב', ופירש"י: 'דאיכא טרחה יתירא', ובפנ"י [ביצה יא:]: '... איכא נמי איסורא דטרחה יעו"ש'.

ב] ועוד שם בגמ' [קכז]: 'מפני האורחין', אר"י גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש, דקתני 'מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש'. ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש, דקתני 'מפני האורחין', והדר 'ומפני בטול בית המדרש'. ומוכרחנו לברר מהו הדבר המיוחד בהכנסת אורחים שדוחה אפי' תלמוד תורה שהוא 'כנגד כולם'.

ג] ובעיקרו, בהראיה מאברהם שהפסיק מקבלת פני השכינה למען הכנסת האורחים, יל"ע למה לא נפטר ממצות הכנסת אורחים, דהא העוסק במצוה לא זו בלבד שהוא פטור ממצוה אחרת אלא אף הוא אסור בעשיית מצוה אחרת, ואפי' תהא השנייה גדולה יותר וקבועה הימנה. וכמש"כ הריטב"א [סוכה כה.] 'דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו, עש"ה'.

ב. והנה בסדר תפילתנו מדי בקר תקנו לומר משנה הכתובה ברפ"ב פאה כשהיא משולבת בברייתא דפ' מפנין [שם]: 'אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים... והכנסת אורחים...'. ויש לדקדק בה למה חילק והפריד בין 'גמילות חסדים' ל'הכנסת אורחים' והרי לכאורה הונו חדא, דהיינו הך - מצוות חסד.

ג. ויש לבאר דהנה גדולה היא מצות החסד ד'הכנסת אורחים' יותר משאר צורות החסדים, ועל דרך מאמרם [סוכה מט:]: 'גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שזה בגופו וזה בממונו'. ויבואר דהכנסת אורחים גדולה מתורויהו, משום שמלבד שהיא גמ"ח בגופו ובממונו, היא גם חסד במה שנותן את 'מקומו'.

וכדאיתא שנתנית 'מקומו' חשיבא כנתינת 'נפשו' לאורחו, וכמש"כ בתנחומא [שמות טז] 'ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו הוא חייב לו... ולא עוד אלא כל הפותח פתח לחברו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו'. וממילא נתבאר מדוע לא נכללה 'הכנסת אורחים' בכלל 'גמילות חסדים'.

ד. גם יובן מעתה הא דאיבעיא להו שם בגמ' 'הני ארבע וחמש דקאמר אף על גב דאית ליה אורחין טובא או דילמא הכל לפי האורחין'. דלפום ריהטא מאי איבעיא בזה והלא גופא דהתיירא הוא משום האורחין הן רב והן מעט ואי ס"ד 'דארבע וחמש קופות' בדוקא ולעיכובא. ואלא ביאורו ברור, דמדעסקינן בהלכות 'מקום' שהוא דוחה דיני טרחה דשבת, אפשר הוא שנתנו חכמינו שיעור באותו 'המקום' להכשירו לזאת, והא קמ"ל בפירוקא דאף שב'מקום' עסקינן מיהו גדריו הם כפי האורחים, דסוכ"ס למענן הוכן הכל].

ה. ומהשתא יבואר מדוע דוקא ממעשהו דאברהם אבינו נוסד ונתחדש דין ה'מקום' הלזה, וגם מיושב אמאי לא ייפטר אבינו מטעם 'עוסק במצוה', דהרי בקבלת השכינה לביתו לא נתן 'מקום' דיליה, דהרי כלפי הקב"ה אמרו 'הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו' [רש"י שמות לג כא], וגדרו לפי"ז אינו שנתן לו אברהם את 'מקומו' אלא שביטל אברהם את מקומו בפני השכינה, ותו בטלו כל דיני המקום הנוגעים לאברהם בעל הבית.

ו. ועומק גדול מזה כתוב כאן, דמהא גופא שאברהם רץ ופרש מהשכינה לקראת האורחים ממילא ידעינן שקבלת השכינה גופה היא המקנה לו ונותנת לו 'מקום' להכניס אורחיו, וזהו הלימוד הגדול ש'גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה'. ובזה תבאר נמי השאלה מה היתה ס"ד דאברהם להטריח השכינה להמתין עד שיסיים מצוותו דלכאורה יש בזה זילותא ורמות רוחא שלא יעשה כן אפי' כלפי אדונו בשר ודם. אמנם למשנ"ת דכביכול השכינה עצמה היא שמקנה מחדש את מקומו, הנה היא עצמה המארכת ומשתתפת בגופה של מצוה, ומבואר דהא גופא הנלמד מאברהם וכמו שנתבאר.

ז. וקודמת היא הכנסת האורחים ונתינת מקומו של האדם לאורחו אפי' לתלמוד תורה, דכשם שהתכלית בתלמוד תורה היא עד ש'תורת ה'" תעשה 'תורת' לגמרי, עד כדי הא דאמרינן דת"ח תורתו דיליה ויכול למחול היטב על כבודו, דשלו היא, כדאמר' בע"ז [יט:]: 'בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר אם בתורת ה' חצו ובתורתו ייגה יומם ולילה', [תודה ינאי סנהדרין יט:]. ואם כן, הכי נמי כשבעה"ב מכניס את האורח, בזאת הוא עושה אפי' כל מקום ה' למקומו דיליה לענין מצותו, ומקיים בהא גופא מצות הכנסת האורחים.

שער הליון

מקור המצוה

בשבת קכז: מבואר דהכנסת אורחים בכלל גמילות חסדים, וכו' רש"י שם "הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים". ועי' מהרש"א ברכות י: דהיינו המצוה הגדולה שבגמ"ח. ולפי"ז הוי **מדאורייתא** [דהיינו בכלל ואהבת לרעך או והלכת בדרכיו כדלק], אבל הרמב"ם בפ"ד מהל' אבל כ' דהיא מ"ע של דבריהם, אמנם סיים שם וכו' דהכל מכלל ואהבת לרעך כמון. וביאר הקרית ספר דכללה הוי מדאורייתא בכלל ואהבת ונלמד מוהלכת בדרכיו, ופרטי גמ"ח מדרבנן. ולפי"ז לכא' כשמכניס אורחים מקיים מ"ע דאורייתא, [וכ"כ באילת השחר פר' ראה, ועי' ארחות יושר ג]. אך עי' מ"ב סי' עב בביה"ל ד"ה ביום, דכל גמ"ח שכ' הרמב"ם כאן הוא **מדרבנן** ולא מדאורייתא. והוא דלא כשי' רבינו יונה בברכות פ"ג (יא): דגמ"ח מן התורה דכתיב והודעת להם וכו'. [עי' יד מלאכי כללי הרמב"ם (ז) במח' הפוס' בכ"מ שכ' הר"מ "מדבריהם" אם הוא מה"ת או מדרבנן].

והשל"ה בפר' כי תבא כ' נראה פשוט כי הכנסת אורחים נלמדת מוהלכת **בדרכיו** כי אנו אורחים בעולמו. ובפר' וירא הוכיח זאת ממה שהאריכה התורה בספור הכנסת אורחים דאברהם אבינו ורמזה לנו מענין שכרה, שכל מה שעשה בעצמו לאורחים עשה הקב"ה בעצמו ובכבודו לבניו. [עי"ש שהאריך]. ועי' כד הקמח שכ' נמשכת ממדת החסד שהיא ממדותיו של הקב"ה שהוא זן ומפרנס לכל בריה".

גדר המצוה

כ' המהרי"ל דהכנסת אורחים היינו **עשירים** ומכובדים, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא. והביאו הח"ח באהבת חסד (ח"ג פ"א) דאף שאין צריכים לטובתו, מ"מ הקבלה שמקבל אותם בפנים יפות ומשתדל לשמשם ולכבדם היא מצוה. ועי' דעת תורה או"ח בהלכות שכר שבת סי' שו סק"ד דאסור לבעל פונדקאות לקבל שכר לינת שבת, ואולי כיון דהכנסת אורחים מצוה היא מותר, ומבואר דהמצוה מתקיימת גם באורח שמשלם על האירוח. (ועי' מהרש"א ברכות י: שגם עשיר כשהוא בדרך נחשב לעני מכלי תשמישים הצריכים לו).

ובאבות דר"ג פ"ז משמע דהפי' במשנה ויהיו עניים בני ביתך הוא במצות הכנסת אורחים. וכו' השל"ה (פסחים נר מצוה צח) שבהכנסת אורחים של **עניים** תרתי הוא עביד, צדקה וגמילות חסד. וכ"כ באהב"ח שם שבעניים היא מצוה כפולה, ועי' בס' הברית ח"ב מ"ב פ"ח שהאריך. עי' תורת האשם לרמ"א טו ג, ועי' אבן ישראל להגרי"ס ד"ג ועי"ש בביאור הפס'.

והתורה"ד (עב) מחלק בין אורחים שבאו מחוץ לעיר, לבין שזימן אורחים לטעוד סעודה בביתו וכך פסק הרמ"א (או"ח שלג, א) שהמזמין חברו לטעוד עמו לא נקרא אורח. ועי"ע משנה הלכות חט"ז קלב.

אך בס' החיים לאחי המהר"ל (פ"ו כ' פ"ג) פליג על רעו הרמ"א וכו' איפכא דזו עיקר המצוה, וז"ל "וראוי לאדם לקרב שכניו ומידעיו אפי' הן עשירים יכניסם לפעמים לביתו כדי לכבדם, וזהו מצוה הכנסת אורחים שמנו חז"ל...". ועי"ש עוד במעלת סעודת מרעים שאין בה קלות ראש, שמקרבת ומחזקת האהבה, וכך היה המנהג הקדום להיות לכל משפחה יום מיוחד בשנה למשתה ושמה [עי' שמואל א, כ, כא].

בגופו או בממונו

בסוכה מט: אי' דגמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים, בין בגופו ובין בממונו. ועי' בפיה"מ לר"מ ריש פאה, דמשמע שאינם ביחד אלא יש גמ"ח שהיא בגופו ויש שבממונו.

הרמב"ם כ' על **ללוות האורחים** שהיא בכלל גמ"ח **שבגופו**, ומשמע דס"ל דההכנסה היא בממונו ולא בגופו. אך יל"ד דנקט ליה משום דהיא העיקר כדל' בה"ב. [עי' לק']. ועוד יתכן דנקט הכי משום דבלויה שווה בין עניים ובין עשירים, משא"כ ההכנסה שבעניים הוי בכלל צדקה [כמ"ש המהרי"ל].

בפסקי מהר"ק (רכט) כ' דחייב ליתן לצדקה ולהכנסת אורחים כפי השגת ידו, ומשמע דעיקרה **בממונו**, וכ"מ במנורת המאור (לר"י אלנקוה ח"א עמ' 39) דכ' "המשובח שבצדקה הוא הכנסת אורחים".

באהבת חסד ח"ג פ"א - גמ"ח **בגופו** הוא הכנסת אורחים דהיינו ההשתדלות לקבלם בפנים יפות. וכן משמע בגמ' ב"מ פו שמה שעשה אברהם עי"ש שליח פיתח בזה את המצוה. ועי' באהב"ח שם בהגהה.

ויתכן לומר דבזה נחלקו בגמ' סוטה י. מהו ויטעו אשל אם הוא פרדס, דהיינו בממונו, או פונדק [ללינה] שהוא הכנסת אורחים בגופו, (אך רש"י בפ' החומש כ' שגם פונדק הוא לאכילת פירות). ועי' מהר"ל נתיב גמ"ח פ"ד.

שער הליון

מצוה חיובית או קיומית

מצות גמ"ח היא קיומית וא"צ לחזר אחריה כמ"ש החת"ס בחולין קלט, אך בהכנסת אורחים מצינו דהיא חיובית דכ' רב"ח בכד הקמח (אורחים) בפ' הפס' "ועניים מרודים תביא בית", - "אם אינם באים אצלך אתה חייב לחזר אחריהם ולבקש אותם בחוץ עד שתמצאם ותביאם לביתך, כי כן עשה אברהם". [ועי' בפ' רב"ח עה"ת יח, לג, "ואברהם שב למקומו" למידתו, "מאחר שיצא ידי חובתו באלה באכילה ובשתיה ולויה היה חוזר עוד לבקש אורחים יותר"].

ובס' החיים כ' שהנותן אכסניא לאורח הבא לא מקרי הכנסת אורחים, כי מאליו הוא בא והוא לא הכניסו. [אמנם כ' שם בפ"ד שצריך הבית להיות פתוח לרווחה לכל הבא ואז הוא בית של ברכה]. וכע"ז כ' היוסף אומץ (עמ' 322). ויש להביא ראיה לדבריהם מדא"ל באדר"ג פ"ז דא"ל הקב"ה לאיוב געל אף שהפליג מאוד במצות הכנסת אורחים לא הגיע לחצי שיעור של אברהם כיון שיושב בביתו משא"כ אברהם שהיה מהדר בעולם למצוא האורחים, ולהנ"ל א"ש דלא הגיע לח"ש כיון שעיקר המצוה היא ההכנסה.

ויש לפרש במ"ש בגמ' שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה, דכ"ש שיש להדר ולחזר אחריה (עי"ע לק' בענין עוסק במצוה).

לויית האורח

במדבר תהלים (לז) ויטע אש"ל אכילה שתיה לויה. [ורבנו בחיי כא, לג גרס אכילה שכיבה לויה, וא"ש דהא שתיה בכלל אכילה כדאי' ביומא עו]. וכו' הרמב"ם פ"ד ה"ב, **שכר הלויה מרובה מן הכל** והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן... ומ"ש מרובה מן הכל יתכן לפר' מצד שהוא גמור והשלמת המצוה, ויתכן לפר' מצד דיש בזה הוראה שהחסד בא מצד הכבוד ולא מצד הרחמנות. וכמ"ש המהר"ל בח"א סוטה מו: דגדר הלויה הוא הוא **כבוד** שעושים לאדם.

הבאר שבע (סוטה מ:): תמה למה השמיטו הפוס' דין לויית האורח וכו' דאינו נוהג בזה"ז שהדרכים בחזקת סכנה, והמארח אינו חייב לסכן עצמו. הכנה"ג (ח"מ תנו יד) השיג על הב"ש דאתי הו"ל ללות עד עיבורה של עיר. וכע"ז הק' העינין יעקב וכו' דהטעם משום שעיקר הלויה **להראות את הדרך** [כדמ' בסוטה שם] ועכשיו שכל הדרכים מיושבים ומצויינין א"צ ודי בלויה בעיר ד"א. [ילה"ע דלטעם זה, אינו דוקא באורח, ומקיים זה בכל אדם שמכוונו בדרך]. הדרכ"מ ח"מ תכו [והביאו הסמ"ע תכז יא] כ' דהאינא אין נוהגים ללוות דבזה"ז מוחלים על כבודם ויש לילך עד השער או לכה"פ ד' אמות.

העמק ברכה כ' בשם החזו"א דאפשר דחייב הוא רק למי שהולך בדרך יחיד, אבל כיום שנוסעים הרבה יחד, אין דין לויה. וכע"ז בערוה"ש ח"מ תכו,ב. אך עי' לקוטי הלכות סוטה דס"ל דגם האינא איכא חיוב גמור. ועי"ע תשוה"נ ח"א תקעט.

בדעת זקנים פר' שופטים (כא, זז) פי' הפס' ידינו לא שפכו, כתיב שפכה בה"א ללמדך שחייב בעה"ב לעשות לאורח ה' דברים, אכילה שתיה לינה לויה ומזון לדרך וגם מתנה.

עוסק במצוה

באהבת חסד ח"ג פ"א כ' דממ"ש בשבת קכז. שגדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת ביהמ"ד, מבואר שתדחה ההליכה לביהמ"ד מפניה. ועי' ברכת אברהם (שבת) דמיייר שלא התחיל ללכת דאל"כ כבר הוי עוסק במצוה ופטור, אלא דהק' אמאי אברהם קיבל את האורחים אחר שכבר היה עוסק במצות קבלת פני השכינה, עי"ש מ"ש. וקו' זו כבר הק' בחי' ר"ש היימן (מכתבים לז) ות' דקבלת פני שכניה אינה מצוה חיובית. [נחלקו בזה האחרונים אם יש פטור כשעוסק במצוה קיומית, שהנתיה"מ בסי' עב סק"ט כ' דגבאי צדקה אין בו פרוטה דרב יוסף כיון שאין המצוה חובה עליו. אבל האמרי בינה או"ח יג, ג (ד"ה ודע) השיג עליו וכו' דאף במצוה שאינה מוטלת עליו, כדמוכח מכותבי סת"ם. וכ"ד העמק ברכה סוכה טו].

ויש שכ' שקבלת פני שכניה אינה מצוה כלל אלא שכר וליכא בזה עוסק במצוה. אך עי' בהעמק דבר (יחב) דמלבד שהיא תענוג יש בה גם מ"ע דאהבת ה'.

והאדר"ת (עובר אורח סט) נסתפק אם אמרינן עוסק במצוה כלפי הכנסת אורחים שהיא גדולה מהקבלת פני שכניה דיל' דשאני מצות הקבלת פני שכניה שאין לה שיעור וסוף ולכן הכנסת אורחים קודמת לה דהיא מצוה עוברת, משא"כ בשאר מצוות יתכן שהכנסת אורחים נדחית מפניהן.

מעלת הכנסת אורחים

הרב אריה אברהם קצבורג

חז"ל הפליגו מאוד במעלת הכנסת אורחים ובגודל שכרה. ויש להבין מה מעלתה המיוחדת יותר משאר גמילות חסדים שעושה אדם עם חברו.

ובמהר"ל בנתיבות עולם (נתיב גמ"ח פ"ד) כתב שכאשר אדם מכניס אורח שנברא בצלם אלקים נחשב כאילו מכבד את הקב"ה בעצמו. ועדיין צ"ב דמה לי אם מכבדו במה שמכניסו לביתו ומה לי אם מכבדו בשאר מיני כיבוד כגון ביקור חולים וכיו"ב.

ויתכן לומר שמצות הכנסת אורחים שונה במהותה משאר גמ"ח, שבכל חסד שהאדם עושה עם חברו, עדיין הנותן משאיר לעצמו את "הפינה שלו" - את ביתו. משא"כ כשמכניס את חברו לביתו ומאכילו ומשקהו ודואג לכל צרכיו, הרי מוותר בזה על כל פרטיותו למען האורח. והיינו שכל גמ"ח שייכת בגופו או בממונו וכאן נותן בשניהם באופן היותר מעולה.

ולפי זה כל מעלה המיוחדת שבמצות הכנסת אורחים היא דוקא כשמכניסו לתוך ביתו, אך אם דואג לצרכיו במקום אחר, אע"פ שודאי חסד הוא אך אינו בכלל מעלת הכנסת אורחים. (ועל חזו"א אמונה ובטחון פ"א אות יג).

איבעיא

כתב הרמ"א באו"ח סי' שלג ס"א וכל שבות שהתירו משום צורך מצוה מותר גם כן לצורך אורחים, ולא מיקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חברו לסעוד אצלו לא מיקרי אורחים ואינו סעודת מצוה רק סעודת הרשות, [וכן מצינו ביו"ד סוף סי' צב שמקילים בדיני איסור והתר לצורך אורחים], ומעתה יש לדון האם מי שמזמין את ילדיו מחוץ לעיר לשבת האם נחשב להכנסת אורחים, שמצד אחד בעצם יש להם בית והיו יכולים להישאר שם בשבת אלא הם מעדיפים לבוא לשבת והרי זה דומה למזמין חברו לסעוד אצלו שלא נחשב להכנסת אורחים [אף שכתת חברו לא הכין לעצמו סעודת שבת בביתו אלא סומך על מארחו], ומצד שני כרגע הם נמצאים בביתו ואין להם כאן בית אחר להימצא בו יתכן שנחשב להכנסת אורחים וצ"ע.

הרב יעקב ישראל אסטסי

תגובות

מה שכתבנו בגליון תקצ"א דמדינת דגמ"א אין צריך בן הנכרי מישראלית להודיע פגמו למי שתנשא לו כדמוכח בהדיא ביבמות (מה). דאמוראי הורו למעשה כן, ומה שהזכיר **הרב ש. ציון** שליט"א שבדבר שמקפידים עליו צריך להודיע (כמ"ש גם בשו"ת דברי מלכאל ח"ג ס"צ), תרי עניני ניהו דכתבנו כבר (בעיקר מאמרנו בעומק"ד בש' תשע"ט, כפה"נ באדר. וכן בקצרה בסו"ד שבגליון תקצ"א) דע"כ יש חילוק בין ענין יוחסין ר"ל פגם מצד הדין - דבזה שייך הטעם כדי שלא להודיע שכתבנו שם מתוך דברי הקה"י (ביבמות סי' מ"ד במהד"ח), לבין פגם ומום בגוף או בבריאות - שצריך להודיע (ושם ובכת"י הבאנו בזה הרבה מצבים מכמ"פ). [ושו"ר גם בדברי מלכאל גופיה בחו"י (סי' ל"ב). שהיא תש' למה ששאלוהו על מ"ש בח"ב) שיש לחלק כנז"ל, וגם טעם ההיתר שלא להודיע בפגם דמצד הדין כהיא דיבמות שכתבנו בשם הקה"י כ"כ שם בסו"ד].

עוד זאת אעיר בענין מ"ש בענין מי שיש לו רק כליה אחת בגופו והוא בריא גם ע"פ בדיקות רפואיות והנסיון הרפואי הכללי, שנראה פשוט שעכ"פ אם יש חשש שלא ישיג לישא אשה מתחמת זה אין צריך להודיע לה. והטעם כיון שכפי הידוע עתה לא יגרסו ד"ז הפסד וכיו"ב לאשתו, וכההיתר גבי פגם הלכתי וטעמו. (וכ"ה בדברי מלכאל בח"ג שם גבי מי שיש לו ריעותא דמוכח בגופו להיות פצוע דכא שלא יוליד וכו' שכ' שאם ישאלו לרופא ויגיד שהוא כשאר איש אפשר לסמוך ע"ז ולא להודיע). (דלא מי שכ' ל"כ שהובא בתגובה, ואולי השתנה הענין מאז וכדהזכיר שם בסו"ד מענין סבל, וצ"ע). וה"ה בכ"ז גבי אשה שיש לה כליה אחת לגבי להודיע למי שישאנה, אלא שיש לברר מה ידוע ברפואה אם ע"ז אין חששות בריאותיות בענין הולדה וכיו"ב. (והידיעות בדברים אלו יכולות להשתנות וממילא גם נ"ד)..

הרב י. פישר

לגבי מה שכתב **הרב אברהם לוי** שליט"א בגליון תקצ"ב בנושא שימוש היחיד במקום של רבים, והביא שחניה במקום שמפריע לתנועה היא גזל הרבים. יש בנותן טעם להביא בזה את דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל [מובא בחשוקי חמד ביצה כז ע"א] שכיון שהכביש והמדרכה הם רכוש הציבור, כדי להשתמש בהם צריך לקבל את רשות הציבור, וכיון שהציבור מעוניין בנסיעה בטוחה ללא הפרעות וסומך על השלטונות שישגיחו על כך, נמצא שאסור מן הדין לנסוע בכביש באופן השלטונות אינם מרשים, והעובר על תקנות התנועה הוא גזל את הרבים. עכ"ד. ופשוט דבכלל זה חניה במקום שמפריע לתנועה או להולכי רגל, ואפילו כמשאיר את הרכב שם לזמן קצר, אם באותו זמן נגרמה הפרעה לרבים הרי זה גזלן באותו הזמן.

הרב ע. סופר

« המשך מעמ' 1: הכנסת אורחים על שולחן מלכים

שבת, וכן ר"נ שעסק במצות מעקה, שהכל יודעים שהוא עוסק במצוה, דבכה"ג מחוייב החכם, לבין מצות השבת אבידה שאין ניכר שעוסק במצוה - דפטור. עכ"ד. ולפי"ז נראה דמצות הכנסת אורחים הוא דבר הניכר שעוסק במצוה, ומחוייב בזה אף החכם.

דמי הוצאות מאורח עשיר. שאלתי את מרן שליט"א האם כשמכניס אורח עשיר, יכול לתבוע ממנו לאחמ"כ את ההוצאות שהוציא עבורו. והשיב: **רק אם התנה אתו קודם לכן, יכול לתבוע.**

ועל' בספר 'פה קדוש' (פר' ויצא) להג"ר איצ'לה מוואלז'ין זצ"ל שביאר הא דכתיב אצל לבן 'ויאסף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה' (בראשית כט, כב) ולכאורה תמוה, וכי כך דרך העולם, הלא בתחילה צריך לתקן הסעודה, ורק לאחמ"כ לאסוף את אנשי המקום, ואילו הוא נהג בסדר הפוך. אלא מכאן מקור לדברי המדרש (ב"ר, ע' י"ט) שלבן הוציא מכל אורח משכון עבור הוצאות הסעודה, לפיכך אסף אותם קודם הסעודה, כדי לקחת המשכון, ורק אח"כ קם ועשה המשתה.

קדימה בהכנסת אורחים. שאלתי את מרן שליט"א האם במצות הכנסת אורחים יש דיני קדימה כשם שמצינו במצות צדקה. והשיב: **יכול להיות.**

טירחה בגופו. יש לדון אם יש ענין לטרוח בגופו עבור האורחים, או שדי בזה שמספק צרכיהם ע"י בני ביתו, או ששולח אותם לבית הארחה ומשלם עבורם. והשיב מרן שליט"א: **זה כמו בכל המצוות שיש ענין של מצוה בו יותר מבשלוחו.** ועל' ברמב"ן עה"כ 'ואל הבקר רץ אברהם' (בראשית יח, ז) ובאהבת חסד (ח"ג פ"ב) שיש ללמוד מאאע"ה שצריך לטרוח בעצמו עבור האורחים.

מצות הכנסת אורחים דאורייתא או דרבנן. שאלתי את מרן שליט"א, מהו הביאור בדברי הרמב"ם (שם) שכ' דהכנסת אורחים היא מצוה מדרבנן וכלולה במצות ואהבת לרעך כמוך. ואמאי הוי כן. והשיב: **מדאורייתא יש מצוה כללית של גמילות חסדים, הנלמדת מואהבת לרעך כמוך. ורבנן פירוטו את זה לכל מיני סוגים, כמו ביקור חולים והכנסת אורחים ושאר דברים המנויים שם.** שו"ר שכ"כ בארחות יושר (פ"ג - גמילות חסדים).

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

וירא - עקידת יצחק בהלכה

חיי שרה - חופה ומנהגיה

תולדות - הלעיטהו לרשע

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: a740700@gmail.com

באותו שבוע, עד יום שלישי בלילה

להנצחות

ופרסום בגליון:

052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות

בכל ערש"ק, יש לשלוח בקשה לכתובת:

a740700@gmail.com

לעילוי נשמת

ר' פינחס בן אברהם הלוי ז"ל

נלב"ע ט"ז מרחשון